

رابطه بین استفاده از شبکه اجتماعی و مهارت اجتماعی دانشجویان

زهرا حسینی*^۱، زهرا حسینی^۲

فناوری آموزش و یادگیری

سال سوم، شماره ۹، زمستان ۹۵، ص ۹۱ تا ۱۱۰

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۹/۰۲

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۷/۰۸

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی رابطه بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی با مهارت‌های اجتماعی دانشجویان انجام شده است. این پژوهش از نظر ماهیت، کاربردی و از نظر نوع روش، یک پژوهش همبستگی است. جامعه مورد مطالعه این پژوهش شامل کلیه دانشجویان کارشناسی ارشد رشته تکنولوژی آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب که در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ مشغول به تحصیل بودند. حجم نمونه در این پژوهش، با استفاده از فرمول کوکران ۱۱۰ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد رشته تکنولوژی آموزشی بودند که به روش خوشه‌ای نمونه‌گیری شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته شبکه اجتماعی و پرسشنامه مهارت اجتماعی ماتسون بود؛ که روایی شبکه اجتماعی توسط چند تن از کارشناسان خیره علوم ارتباطات سنجیده شد و پایایی آن ۷۸٪ به دست آمد. روایی پرسشنامه مهارت اجتماعی ماتسون توسط چند تن از کارشناسان سنجیده شد و همچنین پایایی آن ۸۳٪ به دست آمد. برای تحلیل داده‌ها، از تحلیل توصیفی و تحلیل استنباطی، آزمون آماری همبستگی گشتاوری پیرسون و تحلیل رگرسیون چند متغیره استاندارد به شیوه هم‌زمان استفاده شد. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که بین مهارت اجتماعی دانشجویان و استفاده از شبکه‌های اجتماعی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: شبکه اجتماعی، فضای مجازی، مهارت اجتماعی

*۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، تهران، ایران.

hosseinizahra12@yahoo.com

۲. استادیار گروه تکنولوژی آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، تهران، ایران.

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی و نیازمند برقراری ارتباط با دیگران است و بدون داشتن رابطه اجتماعی با دیگران، نمی‌تواند نیازهای اساسی و ثانویه خود را برآورده کند. از سوی دیگر به نظر می‌رسد نیازهای انسان و میزان برآورده شدن آن با میزان و شکل برقراری ارتباط با دیگران ارتباط دارد. واقعیت این است که رابطه میان نیازهای انسان و مهارت‌های برقراری ارتباط با دیگران دور از ذهن نیست. از سوی دیگر مهارت‌های اجتماعی، یکی از عناصر اجتماعی شدن و اجتماعی بودن آدمی در کلیه فرهنگ‌ها بوده و هست (ویکی لیرن^۱، ۲۰۰۳). یکی از ویژگی‌های برجسته ارتباطات در دنیای معاصر این است که در مقیاس جهانی صورت می‌پذیرد. شبکه‌های اجتماعی گونه‌ای از رسانه‌های اجتماعی هستند که بیشترین شباهت را به جامعه انسانی داشته و به فرد امکان برقراری ارتباط با شمار فراوانی از افراد دیگر فارغ از محدودیت‌های زمانی، مکانی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی را می‌دهند (کروات، کیسلر و بنوا^۲، ۲۰۱۰). شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان یکی از جدیدترین فناوری‌های ارتباطی ارائه‌دهندگان فضای جهانی در حوزه‌های متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی هستند که به کاربران برای حفظ روابط اجتماعی موجود برای پیدا کردن دوستان جدید، تغییر و تکامل سایت‌ها و سهام شدن در تجربه‌ها کمک می‌کنند و زمینه عضویت، فعالیت و مشارکت هدفمند کاربران را فراهم می‌آورند (ماساری^۳، ۲۰۱۰).

رایانه و فناوری‌های وابسته نیز، ممکن است تعاملات اجتماعی در خانه را تسهیل کنند. از آنجا که استفاده از رایانه برخی از آموزش‌ها نیاز دارد، فرصت‌هایی برای مداخله و نفوذ دیگران فراهم می‌آید که تعاملات اجتماعی در طی این مداخلات اتفاق می‌افتد. جنبه دیگر اینکه رایانه ممکن است تعاملات اجتماعی را با افراد بیرون از خانه از طریق پست الکترونیک اینترنت افزایش دهد (مریسن و گروکمن^۴، ۲۰۰۱). یک شبکه اجتماعی یک ساختار اجتماعی است که از گره‌هایی تشکیل شده است که توسط یک یا چند نوع خاص از

1. Wickelyren, W.
2. Kraut, R., Kiesler, S. & Boneva, B.
3. Massari, L.
4. Merisin, M. & Krugman, D.

وابستگی به هم متصل هستند. گره‌ها می‌توانند افراد، سازمان‌ها، کشورها و ... باشند. در تحلیل شبکه، تبادلات مالی، دوستی‌ها، خویشاوندی، تجارت، لینک‌های وب، سرایت بیماری‌ها یا مسیرهای هواپیمایی ساختارهایی اغلب بسیار پیچیده هستند و هنگامی که این شبکه در فضای سایبر^۱ باشد، شبکه اجتماعی مجازی نامیده می‌شود (باستانی، ۱۳۸۲).

شبکه‌های اجتماعی یکی از اشکال تکامل یافته ارتباطات بدون مرز و فاصله در اینترنت می‌باشند. شبکه‌های اجتماعی از نوع رسانه‌های اجتماعی محسوب می‌شوند و با تجمیع قابلیت‌های سایر سرویس‌های اینترنتی تلاش دارند حداکثر نیاز کاربران را فراهم کنند. امکان تشکیل شبکه‌های اجتماعی از دوستان، آشنایان، هم‌فکران و همکاران و غیره برای تعامل و تبادل ارتباطات از طرق مختلف از جمله ایجاد پروفایل شخصی، گذاشتن یادداشت، چت، ارسال فیلم، اشتراک گذاشتن اطلاعات و اخبار از مهم‌ترین این نیاز است و تمایل بشر به اجتماعی بودن و اجتماعی زندگی کردن، وی را بر آن داشت تا محیط اینترنت را به یک جامعه مجازی تبدیل کند. این مهم اکنون با توسعه محیط مجازی در قالب وب معناگرا (وب ۲) و ایجاد رابطه تعاملی، در ساختار شبکه‌های اجتماعی مجازی ظهور کرده است (مهرابی‌زاده، ۱۳۸۸).

یکی از این مهارت‌های مهم که هر فردی باید از آن بهره‌مند باشد، مهارت‌های اجتماعی است. اسلبی و گوارا^۳ (۲۰۰۳) مهارت‌های اجتماعی را با سازگاری اجتماعی هم‌معنی می‌دانند. به نظر آن‌ها مهارت اجتماعی یعنی توانایی برقراری ارتباط متقابل با سایر افراد به‌ویژه در بعد اجتماعی، به‌طوری که در هنجارهای جامعه مورد قبول و دارای ارزش باشد. از نگاهی دیگر مهارت‌های اجتماعی مجموعه رفتارهای آموخته شده است که فرد را قادر می‌کند با دیگران رابطه اثربخش داشته و از واکنش‌های نامعقول اجتماعی خودداری کند. همکاری و مشارکت با دیگران، کمک کردن، آغازگر رابطه بودن، تقاضای کمک کردن، تعریف و تمجید از دیگران و قدردانی کردن.

1. syber
2. web 2
3. Slaby, T. & Guara, T.

انگبرگ و اسجوبرگ^۱ (۲۰۰۴)، معتقدند که مهارت‌های اجتماعی کارکردهای مختلفی دارند، برخی از مهارت‌های اجتماعی، رشد اجتماعی را تسهیل می‌کنند و برخی دیگر بافت‌های بین فردی را بهبود می‌بخشند. مهارت‌های اجتماعی طیف گسترده‌ای از رفتارها از قبیل توانایی شروع ارتباط مؤثر و مناسب با دیگران، ارائه پاسخ‌های مفید و شایسته، تمایل به رفتارهای سخاوتمندانه، همدلانه و یاری‌گرانه، پرهیز از تمسخر و قلدری و زورگویی به دیگران را شامل می‌شود (ماتسون، فیوو، کو و اسمیت^۲، ۲۰۰۰).

پیشرفت در فناوری اطلاعات راه و روش انسان را در ثبت و ضبط تاریخ تغییر داده است، این تغییر بر نحوه تعامل افراد با یکدیگر نیز تأثیرگذار بوده است. شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین این ابزارها، با قابلیت‌ها و امکانات خود نه تنها تأثیر عمیقی بر جنبه‌های اجتماعی کاربران در جوامع گوناگون گذارده، بلکه در زمینه‌های مختلف به‌عنوان مثال آموزش و پرورش، پزشکی، تجارت و قانون، کاربرد فراوان یافته است. یک شبکه اجتماعی، مجموعه‌ای از سرویس‌های مبتنی بر وب است که این امکان را برای اشخاص فراهم می‌آورد که توصیفات عمومی یا خصوصی برای خود ایجاد کنند، یا با دیگر اعضای شبکه ارتباط برقرار کنند، منابع خود را با آن‌ها به اشتراک بگذارند و از میان توصیفات عمومی دیگر افراد، برای یافتن اتصالات جدید جستجو کنند. بر اساس تعریفی دیگر، شبکه‌های اجتماعی، خدمات آنلاینی هستند که به افراد اجازه می‌دهند در یک سیستم مشخص و معین پروفایل شخصی خود را داشته باشند، خود را به دیگران معرفی کنند، اطلاعاتشان را به اشتراک بگذارند و با دیگران ارتباط برقرار کنند. از این طریق افراد می‌توانند ارتباطشان با دیگران را حفظ کرده و همچنین ارتباط‌های اجتماعی جدیدی را شکل دهند (بوید و الیسون^۳، ۲۰۰۷).

تکنولوژی رایانه‌ای بستر تعاملات انسانی را از طریق تشکیل اجتماعات مجازی فراهم آورده است. روابطی که بر اثر تکنولوژی‌های نوین ایجاد می‌شود، روابطی انتخابی هستند و فقط کسانی را باهم نزدیک می‌کند که می‌خواهند. اجتماعات مجازی همانند شبکه‌هایی از روابط هستند و از مفروضات فضایی عبور می‌کنند این شبکه‌ها متعدد و متحرک هستند.

1. Engel berg, E. & Sjoberg, L.
2. Matson, J. L., Fee, V. E., Coe, D. A. & Smith, D.
3. Boyd, M. & Ellison, M. B.

هر کدام اهدافی دارند، دلایل وجودی خاص خود را دارند و دارای شرکای خاص می‌باشند. شبکه‌ها در جایی باهم تلاقی می‌کنند، چرا که اعضا آن‌ها به گروه‌های متعددی تعلق دارند و سازنده روابط متعددی هستند (محسنی، ۱۳۸۶).

در همین راستا گونچار و آدامز^۱ (۲۰۰۹) با پژوهشی روی کاربران اینترنتی در آمریکا نشان دادند که استفاده بیش از اندازه از اینترنت با افزایش احساس تنهایی و افسردگی و کاهش روابط اجتماعی رابطه دارد. مچ^۲ (۲۰۰۵) دریافت که استفاده از اینترنت یک فعالیت زمان گیر است پس می‌تواند مدت تعامل نوجوانان با خانواده‌اش را کاهش دهد. مچ در مطالعه دیگری به این نتیجه رسید که ۵۰ درصد خانواده‌ها در زمانی که آنلاین هستند کمتر باهم صحبت می‌کنند و ۴۱ درصد شرکت کنندگان تمایل به یادگیری رفتارهای ضداجتماعی در این مدت داشته‌اند.

اسکندری پور (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای پیرامون فیس بوک انجام داد، او با بررسی فضای عمومی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی از طریق مطالعه هویت‌های موجود در آن و با استفاده از روش نئوگرافی بر این باور است که کاربران در این فضا به‌عنوان شهروندان جامعه مجازی هویت‌های اجتماعی و منحصر به فرد یافته و شبکه‌های اجتماعی را که بیشتر با سلاقی فرهنگی و در سازه‌های آن‌ها مطابق است به‌عنوان اقامتگاه رسمی خود انتخاب کرده و سعی در تهدید و تعیین آن می‌کند. نتایج این پژوهش نشان داد استفاده افراد از شبکه‌های اجتماعی در ایجاد رفتارهای غیراجتماعی افراد و رفتارهای تکانشی و پرخاشگری و برتری طلبی تأثیر گذار نبوده است.

رملی^۳ (۲۰۰۴) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که روی آوردن به ارتباط‌های غیر حضوری و اینترنتی مانع بزرگی برای رشد مهارت‌های اجتماعی نظیر احساسات، کنترل احساسات و برقراری روابط عاطفی و اعتماد به نفس می‌داند. لین و تسای^۴ (۲۰۰۲) در پژوهشی نشان دادند که دانش آموزان معتاد به اینترنت در بعد مخاطره جویی در هیجان، نمرات بالاتری از افراد غیر معتاد به دست آوردند، لیکن خودشان هیچ‌گاه به‌طور مستقیم دست‌به‌کارهای خطرناک و تجارب هیجانی نزده بودند و تنها بازداری‌های اجتماعی را در زمان متصل بودن

1. Goanchar, N. & Adams, J.
2. Mesch, G. S.
3. Ramli, R.
4. Lee, S. & Tessai, W.

به اینترنت نقض کرده بودند. لی و کیو^۱ (۲۰۰۲) در پژوهش طولی خود بروی نوجوانان سنگاپوری بین سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۰ بر نقش مثبت استفاده از اینترنت در توسعه و روابط دوستانه و تأثیر فضای آن بر خانواده و دوستان تأکید کردند.

عقیلی و جعفری (۱۳۹۲) در مقاله خود دریافتند که شبکه‌های اجتماعی از سویی به‌عنوان یکی از گونه‌های رسانه‌های اجتماعی امکانات تعاملی قابل توجهی برای کاربران اینترنتی فراهم کرده‌اند و در افزایش مشارکت شهروندان در برخی فرایندها مؤثر بوده‌اند. اسلامی (۱۳۹۲) در پژوهش خود دریافت که شبکه‌های اجتماعی در سال‌های اخیر جایگاه قابل توجهی در اینترنت پیدا کرده‌اند و به رده پربیننده‌ترین‌های فضای مجازی راه یافته‌اند. گرایش به سایت‌های شبکه‌های اجتماعی در سراسر دنیا همچنان رو به رشد است و همچنین نتایج نشان داد بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی افراد ارتباط مثبت وجود دارد. حسینی و افراسیابی (۱۳۹۲) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که رابطه‌ای جدی میان عضویت در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان و مهارت‌های اجتماعی مناسب، وجود دارد. عدلی پور، یزدیخواستی و کیخانی (۱۳۹۲) در پژوهشی نتیجه می‌گیرند که هرچند ارتقای امکان برقراری ارتباط و دادوستد اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی مجازی امکان گفتگو و مهارت‌های اجتماعی مناسب را ارتقا می‌دهد، اما محدود هم است. محدودیت موردنظر اساساً از توزیع نابرابر امکان‌های مرتبط با این گونه فناوری‌ها ناشی می‌شود و وضعیت خاص حوزه عمومی مجازی هم گفتگو میان فرهنگ‌ها را مخدوش می‌کند. در واقع، شبکه‌های اجتماعی مجازی، به واسطه حوزه عمومی مجازی که پدید می‌آورند، گفتگو میان فرهنگ‌ها را محدود و مخدوش می‌کنند. رضایا (۱۳۸۹) در پژوهش خود نشان داد که مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی مناسب کاربران اینترنتی و ارتباط با همسالان تا حد زیادی تحت تأثیر روابط آن‌ها در فضای مجازی است. پژوهش کاروایداز (۲۰۰۴)، حاکی از آن بود که بهره‌گیری بزرگسالان از رایانه یعنی کار با استفاده رایانه و

اینترنت، منجر به افزایش اعتماد به نفس و خودکارآمدی و پایین آوردن اضطراب و در نتیجه افزایش رضایت از زندگی می‌شود.

مهارت‌های اجتماعی دارای ابعاد و مؤلفه‌های مختلفی است و صاحب‌نظران در مورد مؤلفه‌های مهارت اجتماعی دیدگاه‌های متفاوتی دارند و مهارت‌های اجتماعی را شامل چهار بعد مهارت‌های پایه‌ای مثل مشاهده، مهارت‌های تعاملی، مهارت‌های عاطفی مانند خود افشایی و تشخیص احساسات خود و مهارت‌های شناختی می‌داند.

الویت و گرشامپ (۲۰۰۵) مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی را شامل موارد زیر می‌داند: همکاری، قاطعیت، خویشتن‌داری. خرده‌مقیاس‌ها یا مؤلفه‌های مهارت اجتماعی ماتسون (۲۰۰۰):

(۱) مهارت‌های اجتماعی مناسب: عامل اول مهارت اجتماعی مناسب است که از رفتارهای اجتماعی از قبیل داشتن ارتباط دیداری با دیگران، مؤدب بودن، به کار بردن نام دیگران و اشتیاق به تعامل با دیگران به طریق مفید و مؤثر را در برمی‌گیرد.

(۲) رفتارهای غیراجتماعی: عامل دوم، رفتارهای غیراجتماعی یا جسارت نامناسب است که رفتارهایی مانند دروغ گفتن، کتک‌کاری، خرده گرفتن بر دیگران، ایجاد صداهای ناهنجار و ناراحت‌کننده و زیر قول زدن را شامل می‌شود.

(۳) پرخاشگری یا تکانشی عمل کردن: عامل سوم یا تکانشی عمل کردن و سرکش بودن است که رفتارهایی از قبیل به آسانی عصبانی شدن، یا یک‌دندگی و لجبازی را در بردارد.

(۴) برتری طلبی یا اطمینان زیاد به خود داشتن: عامل چهارم، برتری طلبی یا اطمینان زیاد به خود داشتن است و دربردارنده رفتارهایی در مورد به خود نازیدن و به دیگران پز دادن، تظاهر به دانستن همه چیز و خود را برتر از دیگران دیدن است.

(۵) رابطه با همسالان: عامل پنجم، رابطه با همسالان یا حسادت، گوشه‌گیری است که دربردارنده، تنهایی و علاقه به ارتباط و حسادت است.

مهارت‌های اجتماعی یکی از عناصر اجتماعی شدن افراد در کلیه فرهنگ‌ها و جوامع است. این مهارت‌ها از سوی متخصصان از دهه‌های قبل برای تغییر رفتار مطرح بوده‌اند. ولی این آموزش‌ها با مهارت‌های اجتماعی نظام‌دار مطرح و در برنامه‌های سازمان بهداشت جهانی

هم‌خوانی نداشت. در سال ۱۹۹۱ راکز^۱ مهارت‌های اجتماعی را یک مرحله‌ای اصلی برای سازگاری با افراد با دنیای جدید معرفی کرد. از طرف دیگر سال‌هاست که سازمان جهانی یونسف^۲ رویکرد مهارت‌های اجتماعی را به‌عنوان زیرمجموعه مهارت‌های زندگی مطرح کرده‌اند (دهستانی، ۱۳۸۵).

در عصری حاضر کاربرد شبکه اجتماعی به‌منظور ایجاد ارتباط، در بین قشرهای مختلف مردم در حال افزایش و گسترش است. بر همین اساس بسیاری از افراد باهدف دستیابی به فرصت‌های ارتباطی از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند که این فضای ارتباطی می‌تواند تأثیرات متعددی بر مهارت‌های اجتماعی افراد به‌جای بگذارد. پیشرفت در فناوری اطلاعات راه و روش انسان را در ثبت و ضبط تاریخ تغییر داده است، این تغییر بر نحوه تعامل افراد با یکدیگر نیز تأثیرگذار بوده است. با توجه به پرمخاطب بودن شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و اینستاگرام در مقایسه با سایر شبکه‌ها هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی دانشجویان است، در این پژوهش تلاش شده ارتباط بین شبکه‌های اجتماعی با مهارت‌های اجتماعی بر اساس مؤلفه‌های مختلف مهارت‌های اجتماعی بررسی و سنجیده شود. در این پژوهش درصدد بررسی فرضیه‌های زیر هستیم:

- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی مناسب رابطه مثبت وجود دارد
- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مؤلفه مهارت‌های اجتماعی مناسب رابطه مثبت وجود دارد.
- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مؤلفه رفتارهای غیراجتماعی رابطه منفی وجود دارد.
- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مؤلفه پرخاشگری و رفتارهای تکانشی رابطه منفی وجود دارد.
- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مؤلفه برتری‌طلبی، اطمینان زیاد به خود داشتن رابطه منفی وجود دارد.
- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مؤلفه رابطه با همسالان رابطه مثبت وجود دارد.

1. Rock, N.
2. unicef

در این پژوهش به دلیل اهمیت نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در دنیای امروز شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک^۱ و اینستاگرام^۲ با توجه به پرمخاطب بودن آن‌ها در مقایسه با سایر شبکه‌ها انتخاب شده است و رابطه آن‌ها را با میزان مهارت‌های اجتماعی دانشجویان بررسی شده است و این پژوهش در پی آن هست تا مشخص کند که آیا بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی رابطه‌ای وجود دارد؟

روش

با توجه به این که یافته‌های این پژوهش می‌تواند نشان‌دهنده میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و ارتباط آن با مهارت‌های اجتماعی در جامعه باشد، پژوهش حاضر، با توجه به هدف و ماهیت آن، یک پژوهش کاربردی^۳ و از نظر نوع روش یک پژوهش همبستگی^۴ به شمار می‌آید. جامعه موردنظر کلیه دانشجویان کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب در سال ۱۳۹۴-۱۳۹۳ بودند که بر اساس گزارش مسئول مربوطه، تعداد آن‌ها ۱۶۲ نفر بود. با توجه به اینکه این پژوهش از نوع همبستگی است، برحسب محاسبه با فرمول کوکران ۱۱۰ نفر به عنوان نمونه آماری به روش خوشه‌ای انتخاب شدند. بدین صورت که تعدادی از این نمونه آماری از بین دانشجویان حاضر در کلاس و تعداد دیگری به صورت غیرحضوری از طریق ارسال ایمیل، به پرسشنامه‌های موردنظر پاسخ دادند.

برای برآورد میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و گردآوری داده‌های موردنظر، از پرسشنامه محقق‌ساخته‌ای استفاده شد که سؤالات آن به صورت بسته پاسخ مطرح شده است. این پرسشنامه دارای ۱۸ گویه ۵ گزینه‌ای در ۵ مؤلفه میزان آشنایی، میزان حضور و عضویت، هدف از عضویت، اشتراک، پسندیدن، برچسب زدن و دریافت و ارسال پیام در شبکه اجتماعی فیس‌بوک / اینستاگرام است. آزمودنی در این پرسشنامه ابتدا باید میزان آشنایی با

1. facebook
2. instagram
3. applied
4. Correlation research

شبکه‌های اجتماعی، میزان حضور و عضویت، هدف از عضویت، تعامل و دریافت و ارسال پیام در شبکه اجتماعی فیس‌بوک و اینستاگرام را مشخص کند؛ که روایی شبکه اجتماعی توسط چند تن از کارشناسان خبره علوم ارتباطات به دست آمد و پایایی آن ۷۸٪ گزارش شد. برای سنجش میزان مهارت اجتماعی از پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی ماتسون (۱۹۸۳) که دارای ۵۶ گویه ۵ گزینه‌ای در ۵ مؤلفه (مهارت‌های اجتماعی مناسب، رفتارهای غیراجتماعی، تکانشی عمل کردن، برتری‌طلبی و رابطه با همسالان) استفاده شد و روایی پرسشنامه مهارت اجتماعی ماتسون توسط چند تن از کارشناسان خبره و پایایی آن ۸۶٪ سنجیده شد.

پس از جمع‌آوری پاسخ‌نامه‌ها، به تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی پرداخته شد بدین صورت که برای رابطه بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی دانشجویان آزمون همبستگی گشتاوری پیرسون در نهایت برای بررسی نقش مهارت‌های اجتماعی در تبیین استفاده از شبکه‌های اجتماعی، از تحلیل رگرسیون چند متغیره استاندارد به شیوه هم‌زمان استفاده شده است.

یافته‌ها

نتایج حاصل از اجرای پرسشنامه استفاده از شبکه‌های اجتماعی به صورت میانگین و انحراف از معیار و همچنین کمینه و بیشینه نمره‌های گروه نمونه برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن به تفکیک در جدول ۱ نمایش داده شده است.

جدول ۱. خلاصه یافته‌های توصیفی نمره‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن

متغیرها	میانگین	انحراف از معیار	کمینه	بیشینه
آشنایی	۶/۹۵	۲/۰۵۸	۲	۱۰
حضور	۹/۹۴	۴/۱۱۸	۴	۱۹
هدف	۷/۵۲	۱/۸۸۱	۲	۱۰
تعامل	۱۷/۱۷	۳/۶۵۲	۱۰	۲۵
دریافت	۱۱/۱۱	۳/۸۵۶	۴	۲۰

متغیرها	میانگین	انحراف از معیار	کمینه	بیشینه
فیس بوک	۲۵/۶۵	۶/۲۵۲	۱۴	۴۰
اینستاگرام	۲۷/۰۴	۷/۰۰۶	۱۳	۴۰
کل	۵۲/۵۵	۱۲/۱۲۴	۲۸	۷۵

با توجه به نمره‌های دانشجویان مشاهده می‌شود میانگین استفاده از شبکه اجتماعی اینستاگرام بیشتر از فیس بوک است (هرچند این میزان تفاوت بر اساس نتایج آزمون t دو گروه همبسته تفاوت معناداری نیست).

نتایج حاصل از اجرای پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی ماتسون به صورت میانگین و انحراف از معیار و همچنین کمینه و بیشینه نمره‌های گروه نمونه برای استفاده از مهارت‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن به تفکیک در جدول ۲ نمایش داده شده است.

جدول ۲. خلاصه یافته‌های توصیفی نمره‌های استفاده از مهارت‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن

متغیرها	میانگین	انحراف از معیار	کمینه	بیشینه
مهارت‌های اجتماعی مناسب	۷۴/۱۷	۸/۸۱۸	۴۳	۹۰
رفتارهای غیراجتماعی	۱۸/۷۱	۵/۸۸۳	۱۱	۴۷
پرخاشگری و رفتارهای تکانشی	۲۳/۰۳	۸/۲۵۷	۱۲	۵۵
برتری طلبی	۱۶/۸۵	۵/۰۸۱	۷	۳۰
رابطه با همسالان	۲۴/۲۲	۳/۶۴۸	۱۵	۴۰
مهارت‌های اجتماعی	۱۵۵/۶۶	۱۳/۵۵۳	۱۲۴	۱۸۶

بر اساس نتایج حاصل مشاهده شده و نظر ماتسون مهارت‌های اجتماعی دانشجویان بالاتر از متوسط و بالا است. ماتسون نمره‌های بین ۱۱۲ تا ۱۶۸ حاصل از پرسشنامه خود را بالاتر از متوسط و خوب گزارش کرده است، کمینه نمره مهارت‌های اجتماعی ۱۲۴ است که بالاتر از ۱۱۲ بوده و نشان‌دهنده مهارت اجتماعی بالا در دانشجویان است.

داده‌های استنباطی فرضیه‌ها در ادامه بررسی شده است:

بررسی فرضیه اول پژوهش: فرضیه اول پژوهش حاضر وجود رابطه مثبت بین مهارت‌های اجتماعی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی بود. نتایج ($R=۰/۷۴۲$ و $sig=۰/۰۰۰$) بیانگر رابطه

مثبت و معنادار با ضریب همبستگی بزرگ بین مهارت‌های اجتماعی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی بود که تأییدکننده این فرضیه پژوهشی بود.

جدول ۳. ضریب همبستگی پیرسون بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی

فرضیه	ضریب همبستگی	سطح معناداری
شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی	۰/۷۴۲	۰/۰۰۰

بررسی فرضیه دوم پژوهش: بر اساس نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون مشاهده می‌شود بین مهارت اجتماعی مناسب و استفاده از شبکه‌های اجتماعی رابطه مثبت معنادار ($R = 0/206$ و $sig = 0/031$) وجود دارد. در نتیجه رابطه مثبت بین مهارت اجتماعی مناسب و استفاده از شبکه‌های اجتماعی تأیید می‌شود.

جدول ۴. ضریب همبستگی پیرسون بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی مناسب

فرضیه	ضریب همبستگی	سطح معناداری
شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی مناسب	۰/۲۰۶	۰/۰۳۱

بررسی فرضیه سوم پژوهش: فرضیه سوم پژوهش رابطه منفی بین رفتارهای غیراجتماعی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی بود. بر اساس نتایج آزمون همبستگی پیرسون ($R = -0/674$ و $sig = 0/000$) بین رفتارهای غیراجتماعی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی تفاوت معنادار در سطح ۰/۰۰۰۵ وجود داشت، بنابراین فرضیه سوم نیز مورد تأیید قرار گرفت.

جدول ۵. ضریب همبستگی پیرسون بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و رفتارهای غیراجتماعی

فرضیه	ضریب همبستگی	سطح معناداری
شبکه‌های اجتماعی و رفتارهای غیراجتماعی	-۰/۶۷۴	۰/۰۰۰

بررسی فرضیه چهارم پژوهش: چهارمین فرضیه پژوهشی وجود رابطه منفی بین پرخاشگری و رفتارهای تکانشی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی بود. نتایج آزمون همبستگی پیرسون ($R = -0/504$ و $sig = 0/000$) نشان دادند که بین این دو متغیر رابطه منفی معنادار وجود داشته و این فرضیه نیز تأیید می‌شود.

رابطه بین استفاده از شبکه اجتماعی و مهارت اجتماعی دانشجویان

جدول ۶. ضریب همبستگی پیرسون بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و پرخاشگری و رفتارهای تکانشی

فرضیه	ضریب همبستگی	سطح معناداری
شبکه‌های اجتماعی و پرخاشگری و رفتارهای تکانشی	-۰/۵۰۴	۰/۰۰۰

بررسی فرضیه پنجم پژوهش: بر اساس نتایج حاصل فرضیه پنجم پژوهش مبنی بر وجود رابطه منفی بین برتری طلبی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی نیز مورد تأیید قرار گرفت. نتایج ($R = -0/408$ و $sig = 0/000$) نشان دادند که بین برتری طلبی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی رابطه منفی و معنادار در سطح $0/0005$ وجود دارد.

جدول ۷. ضریب همبستگی پیرسون بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و برتری طلبی و اطمینان زیاد به خود داشتن

فرضیه	ضریب همبستگی	سطح معناداری
برتری طلبی و اطمینان زیاد به خود داشتن و شبکه‌های اجتماعی	-۰/۴۰۸	۰/۰۰۰

بررسی فرضیه ششم پژوهش: نتایج آزمون همبستگی پیرسون ($R = 0/331$ و $sig = 0/000$) حاکی از ارتباط مثبت و معنادار بین رابطه با همسالان و استفاده از شبکه‌های اجتماعی در سطح $0/0005$ بود که نشان‌دهنده تأیید آخرین فرضیه پژوهش، مبنی بر ارتباط مثبت، بین رابطه با همسالان و استفاده از شبکه‌های اجتماعی، است.

جدول ۸. ضریب همبستگی پیرسون بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و رابطه با همسالان

فرضیه	ضریب همبستگی	سطح معناداری
شبکه‌های اجتماعی و رابطه با همسالان	۰/۳۳۱	۰/۰۰۰

بنا بر نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون تمامی فرضیه‌های پژوهش حاضر مورد تأیید قرار گرفتند. حال با توجه به وجود این روابط با استفاده از آزمون تحلیل رگرسیون چند متغیره استاندارد (به شیوه هم‌زمان) به بررسی نقش مهارت‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن در تبیین استفاده از شبکه‌های اجتماعی پرداخته شد.

جدول ۹. خلاصه مدل مهارت‌های اجتماعی

متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	انحراف از میانگین	آماره F	سطح معناداری
مهارت‌های اجتماعی	۰/۷۹۹	۰/۶۳۹	۷/۳۵۶	۳۶/۱۰۳	۰/۰۰۰*

*P<۰/۰۰۰۵

همان‌طور که در جدول ۹ ملاحظه می‌شود سطح معناداری آزمون F ($P < 0/0005$) فرض خطی بودن رابطه بین متغیرها را تأیید می‌کند. تحلیل رگرسیون حاکی از قابلیت مهارت‌های اجتماعی در تبیین واریانس استفاده از شبکه‌های اجتماعی است. بر اساس ضریب تعیین به دست آمده مهارت اجتماعی ۶۴٪ از واریانس استفاده از شبکه‌های اجتماعی را تبیین می‌کند.

جدول ۱۰. ضرایب رگرسیون برای پیش‌بینی استفاده از شبکه‌های اجتماعی با مهارت‌های اجتماعی

مدل	بتا استاندارد نشده	انحراف از میانگین استاندارد نشده	بتا استاندارد شده	آماره t	سطح معناداری
مقدار ثابت	۳۸/۹۴۶	۱۱/۶۲۲		۳/۳۵۱	۰/۰۰۱
مهارت‌های اجتماعی مناسب	۰/۱۴۲	۰/۱۰۰	۰/۰۹۹	۱/۴۱۷	۰/۱۵۹
رفتارهای غیراجتماعی	-۱/۳۸۰	۰/۱۸۵	-۰/۵۸۸	-۷/۴۴۵**	۰/۰۰۰
پرخاشگری و رفتارهای تکانشی	۰/۰۴۶	۰/۱۲۸	۰/۰۳۰	۰/۳۶۱	۰/۷۱۹
برتری طلبی	-۰/۶۵۳	۰/۱۶۲	-۰/۲۷۹	-۴/۰۲۲**	۰/۰۰۰
رابطه با همسالان	۰/۶۷۵	۰/۲۱۳	۰/۲۰۲	۳/۱۶۴*	۰/۰۰۲

*P<۰/۰۰۵ ** P<۰/۰۰۰۵

بر اساس نتایج آزمون تحلیل رگرسیون چند متغیره استاندارد مشاهده شد که مهارت‌های اجتماعی پیش‌بینی کننده مناسبی (تبیین ۶۴٪ از واریانس) برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی است. همچنین در خصوص قدرت پیش‌بینی کنندگی مؤلفه‌های آن (جدول ۱۰) نتایج حاکی از آن است که رفتارهای غیراجتماعی، برتری طلبی و رابطه با همسالان به ترتیب دارای بیشترین سهم یگانه در تبیین استفاده از شبکه‌های اجتماعی را داشتند. مهارت‌های اجتماعی مناسب و پرخاشگری و رفتارهای تکانشی سهم یگانه معناداری در پیش‌بینی استفاده از شبکه‌های اجتماعی نداشتند.

بحث و نتیجه گیری

در پژوهش حاضر، رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی با مهارت‌های اجتماعی دانشجویان مورد بررسی قرار گرفت. در مجموع یافته‌ها حکایت از آن داشت که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی با مهارت‌های اجتماعی رابطه مثبت وجود داشت.

نتایج حاصل از بررسی فرضیه اول این پژوهش، با پژوهش‌های زیادی همسو بود، از جمله: پژوهش رملی (۲۰۰۴) نشان داد که روی آوردن به ارتباط‌های غیرحضوری و اینترنتی مانع بزرگی برای رشد مهارت‌های اجتماعی نظیر احساسات، کنترل احساسات و برقراری روابط عاطفی و اعتماد به نفس می‌داند و همچنین نتیجه پژوهش گوانچر (۲۰۰۹) حاکی از آن بود که استفاده بیش از اندازه از اینترنت با افزایش احساس تنهایی و افسردگی و کاهش روابط اجتماعی رابطه دارد.

نتایج حاصل از بررسی فرضیه دوم این پژوهش، با پژوهش‌های زیادی همسو بود، از جمله: لی و کیو^۱ (۲۰۰۲)، اسلامی (۱۳۹۲). به‌طور مثال نتیجه پژوهش اسلامی (۱۳۹۲) نشان داد بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی افراد ارتباط مثبت وجود دارد و با توجه به نقشی که تاکنون در ابعاد مختلف زندگی داشته‌اند، نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت و در آینده نقش و تأثیر بیشتری نیز خواهند داشت.

نتایج حاصل از بررسی فرضیه سوم با نتایج پژوهش عدلی پور و همکاران (۱۳۹۲) که به این نتیجه رسیده‌اند، هرچند ارتقای امکان برقراری ارتباط و دادوستد اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی مجازی امکان گفتگو و مهارت‌های اجتماعی مناسب را ارتقا می‌دهد، اما محدود هم است. محدودیت مورد نظر اساساً از توزیع نابرابر امکان‌های مرتبط با این گونه فناوری‌ها ناشی می‌شود و وضعیت خاص حوزه عمومی مجازی هم گفتگو میان فرهنگ‌ها را مخدوش می‌کند. در واقع، شبکه‌های اجتماعی مجازی، به‌واسطه حوزه عمومی مجازی که پدید می‌آورند، گفتگو میان فرهنگ‌ها را محدود و مخدوش می‌کنند، همخوانی دارد.

نتیجه حاصل از بررسی فرضیه چهارم این پژوهش با پژوهش اسکندری پور (۱۳۹۱) که نشان داد استفاده افراد از شبکه‌های اجتماعی در ایجاد رفتارهای غیراجتماعی افراد و رفتارهای تکانشی و پرخاشگری و برتری‌طلبی تأثیرگذار نبوده است همسو است.

نتایج حاصل از بررسی فرضیه پنجم این پژوهش، با نتایج پژوهش اسکندری پور (۱۳۹۱) و کاروایداز (۲۰۰۴) همسو بود که به‌عنوان مثال، نتیجه پژوهش کاروایداز حاکی از آن بود که بهره‌گیری بزرگ‌سالان از رایانه یعنی کار با استفاده رایانه و اینترنت، منجر به افزایش اعتماد به نفس و خودکارآمدی و پایین آوردن اضطراب و در نتیجه افزایش رضایت از زندگی می‌شود.

نتایج حاصل از بررسی فرضیه ششم این پژوهش، با نتایج چند پژوهش دیگر همسو بود مانند پژوهش لین و تسای (۲۰۰۲)، عقیلی و جعفری (۱۳۹۲) و پژوهش رضانیا (۱۳۸۹) حاکی از آن بود که مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی مناسب کاربران اینترنتی و ارتباط با همسالان تا حد زیادی تحت تأثیر روابط آن‌ها در فضای مجازی است.

همان‌طور که بیان شد نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی دانشجویان رابطه مثبت وجود دارد. به‌طوری‌که با توجه به تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده در تمامی فرضیه‌ها و بررسی پیشینه‌های مربوط به این پژوهش مشخص شد، هرچند استفاده از شبکه‌های اجتماعی در مواردی می‌تواند آسیب‌های اجتماعی را در پی داشته باشد، اما در عین حال می‌تواند اثرات مثبتی نیز به همراه داشته باشد.

نتایج این پژوهش در جامعه آماری دانشجویان مقطع ارشد مشخص کرد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای افرادی که در این رده سنی بودند، کمتر با اثرات منفی روبروست. احتمالاً این افراد به علت آگاهی‌ها و شناختی که نسبت به نحوه استفاده از این شبکه‌ها دارند کمتر در روابط اجتماعی خود دچار آسیب شده‌اند. در واقع می‌توان نتیجه گرفت که در جامعه آماری مذکور، استفاده از شبکه‌های اجتماعی باعث بهبود مهارت‌های اجتماعی دانشجویان بوده است و رفتارهای غیراجتماعی و منفی را در پی نداشته است.

در این زمینه پیشنهاد می‌شود از رسانه‌های اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی در امور آموزشی و یا مثلاً در سازمان‌ها استفاده شود و به‌طور ویژه در این زمینه امکانات و منابع کافی در نظر گرفته شود تا از خدمات و مزایای شبکه‌های اجتماعی در راستای اهداف آموزشی و

سازمانی استفاده شود همچنین پیشنهاد می شود در شبکه های اجتماعی گروه هایی تشکیل شود که هدفمند باشند و تحت نظر نهادهای آموزشی عضوگیری کرده و به فعالیت پردازند و در نهایت اگر با این پدیده نوظهور به شکل منطقی برخورد شود و درک درستی از امکانات و ابزارهای نهفته در آن حاصل شود، می توان گفت علی رغم این که این پدیده، یک سری پیامدهای منفی را در بعضی از ابعاد به همراه دارد، در بیشتر زمینه ها می تواند به عامل مهمی برای رشد و تعالی ابعاد مختلف مهارت های اجتماعی تبدیل گردد که پایه و اساس مهمی برای تقویت و پویایی مهارت اجتماعی آنان خواهد بود. از این رو می توان بنیان پیشرفت و توسعه جامعه را پایه گذاری کرد که این امر مهم می تواند به عهده نهادهای آموزشی، تربیتی و فرهنگی و همچنین از طریق رسانه ها اطلاع رسانی و آموزش داده شود و در نهایت به منظور حضور هدفمند، فعالانه و هوشمندانه کاربران ایرانی در شبکه های اجتماعی و به حداقل رساندن تبعات نامطلوب فعالیت در این فضا، پیشنهاد می شود دوره های آموزشی در همه سطوح برای والدین، مربیان، به ویژه نوجوانان و جوانان در محیط های آموزشی و شغلی و فرهنگسراها تعریف و ارائه شود.

منابع

- احمدنیا، ش. (۱۳۹۲). بررسی جامعه شناختی تأثیرات شبکه های اجتماعی مجازی بر مناسبات خانوادگی، همایش تخصصی بررسی ابعاد شبکه های اجتماعی، تهران، جهاد دانشگاهی، پژوهشکده فناوری اطلاعات.
- اسکندری پور، ا. (۱۳۹۱). شبکه نگاری کاربران ایرانی شبکه های اجتماعی اینترنتی، پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت رسانه، دانشکده صداوسیما.
- اسلامی، م. (۱۳۹۱). بررسی شبکه های اجتماعی و تأثیرات آن ها بر ابعاد مختلف زندگی. پایان نامه کارشناسی ارشد علوم ارتباطات اجتماعی. دانشگاه تهران.
- باستانی، س. (۱۳۸۲). جزوه درس تحلیل شبکه در جامعه شناسی، دانشگاه الزهراء.

حسینی، ب. و افراسیابی، م. (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان، مطالعه موردی بزرگ‌ترین جامعه مجازی ایران، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۵(۱)، ۳۱-۶۲.

درو، س. م. (۱۳۸۸). ماکسیمم‌سازی انتشار تأثیرات اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی، تهران: دانشگاه صنعتی شریف.

دهستانی، م. (۱۳۸۷). مهارت‌های زندگی (۴). چاپ اول. تهران: جیحون.
رضانیا، آ. (۱۳۸۹). اینترنت و حوزه عمومی، مطالعه موردی تحلیل سایت گفتمان، برگرفته از سایت موسسه تحقیقاتی همشهری به آدرس: WWW.HCCMR.COM

زنجانی زاده، ه. و جوادی، ع. م. (۱۳۸۴). بررسی تأثیرات اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان دبیرستان ناحیه ۳ مشهد. مجله روان‌شناسی ایران، ۶(۲)، ۱۲۸-۱۴۶.
سیدعلوی، م.، و نقیب‌السادات، ر. (۱۳۹۱). حوزه عمومی در فضای مجازی، فصلنامه علوم اجتماعی، ۱۹(۵۷)، ۱۰۹-۱۵۱.

عدلی پور، ص.، یزدخواستی، ب.، و کیخانی، ا. (۱۳۹۲). حوزه عمومی و گفتگو در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی، مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۴(۲۱)، ۸۱-۱۰۱.

عقیلی و.، و جعفری، ع. (۱۳۹۲). بررسی اهداف آشکار و پنهان شبکه‌های اجتماعی، همایش تخصصی بررسی ابعاد شبکه‌های اجتماعی، تهران، جهاد دانشگاهی، پژوهشکده فناوری اطلاعات،

فیضی، ا. (۱۳۸۴). سبک فراغتی و استفاده از اینترنت در بین دانش‌آموزان ۱۸-۱۲ ساله شهر تهران، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

قربان‌نیا، ن. (۱۳۹۱). تبیین سازگاری دانش‌آموزان برحسب دانش، نگرش و رفتار آن‌ها نسبت به شبکه‌های اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی. دانشگاه آزاد واحد چالوس.

محسنی، ح. (۱۳۸۶). فن‌آوری اطلاعات. تهران: کتابدار.

مهرابی زاده، م.، تقوی، ف.، و عطاری، ی. (۱۳۸۸). تأثیر آموزش جرأت ورزی بر مهارت‌های اجتماعی، اضطراب اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر، *مجله علوم رفتاری، تربیتی و روان‌شناسی*، ۳(۶۴)، ۱.

ناظری، خ. (۱۳۸۷). بررسی میزان تفاوت معیارهای دوست‌یابی نوجوانان در فضای مجازی و غیرمجازی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی.

References

- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: definition, history, and scholarship, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13 (1), 210-230.
- Elliott, S., & Gersham, M. (2005). Social skills intervention for children, *behavior Modification*, 17(3), 287-313.
- Engelberg, E.; & Sjoberg, L. (2004). Emotional. Intelligence, Affect intensity and social adjustment. *Journal of Personality and Individual Differences*, 37(1), 533- 542.
- Joinson, Adam, N. (2008). Looking at, looking up or keeping up with people Motives use of Facebook. In: Proceedings of CHI '08. ACM, New York, NY, pp. 1027– 1036, people.bath.ac.uk/aj266/pubs_pdf/1149-joinson.pdf.
- Karavidas, M. (2004). The effect of computers on older adult users, *computer in human behavior*.
- Kraut, R., Kiesler, S., Boneva, B., Cummings, J., Helgeson, V., & Crawford, A. (2002). Internet paradox revisited. *Journal of social issues*, 58(1), 49-74.
- Lee, W., & Kuo, E. C. (2002). Internet and displacement effect: Children's media use and activities in Singapore. *Journal of computer-mediated communication*, 7(2), JCMC729.
- Leen, S., & Tessaiwe, W. (2002). Pathological gambling in eating disorders and psychoactive substance use disorders, *comorbidity of addictive and psychiatric disorders*. 2002, 89-102.
- Lenhart, A., & Madden, M. (2007). Teens, Privacy and Online Social Networks. Pew Internet and American Life Project, Washington, DC. Available: http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP_Teens_Privacy_SNS_Report_Final.pdf.
- Massari, L. (2010). Analysis of My Space User Profiles. *Information systems Frontiers*, 1-70.

- Matson, J. L., Fee, V. E., Coe, D. A., & Smith, D. (1991). A social skills program for developmentally delayed preschoolers. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 20(4), 428-433.
- Mesch, G. S. (2005). The internet and family. A study on Israel2005. Available at [http://: www. Soc.haif.ac](http://www.Soc.haif.ac).
- Morrison, M., & Krugman, D. M. (2001). A look at mass and computer mediated technologies: Understanding the roles of television and computers in the home. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45(1), 135-161.
- Slaby, T & Guara, T. (2003). Self -efficacy and personal goal setting. *American Education Research Journal*, 29, 663-669.
- Takahira, M., Ando, R., & Sakamoto, A. (2004). The effects of Internet use on information literacy: A panel study with Japanese elementary school students. In *EdMedia+ Innovate Learning* (pp. 1114-1119). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- Wickelgren, W. A. (1974). *How to solve problems: Elements of a theory of problems and problem solving*. San Francisco: WH Freeman.

